

บทที่ 1

บทนำ

สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังตลาดประชาคม เศรษฐกิจยุโรป (EEC) เป็นนโยบายที่สำคัญประการหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่ามันสำปะหลัง เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อประเทศไทยหลายประการกล่าวคือ

1. ด้านเศรษฐกิจ มันสำปะหลังเป็นพืชที่ปลูกเพื่อการส่งออก และทำรายได้ให้แก่ประเทศปีหนึ่งๆ เป็นเงินหลายล้านบาท¹ ซึ่งพิจารณาได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางแสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทย

ปี พ.ศ.	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
2511	888,707	772.9
2512	794,940	876.0
2513	1,326,683	1,222.8
2514	1,121,898	1,327.7
2515	1,303,600	1,542.0
2516	1,835,300	2,534.0
2517	2,285,327	3,833.0
2518	2,245,775	4,595.0

¹ ถ้อยจนา จิรเมธาธร, "การค้ำมันสำปะหลังของไทย," วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ 160 (พฤศจิกายน 2527) : 1-110.

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
2519	3,557,360	7,517.0
2520	3,871,781	7,511.4
2521	6,286,709	10,888.0
2522	3,961,198	9,891.1
2523	5,217,702	14,887.2
2524	6,259,890	16,446.5
2525	7,815,455	19,751.8
2526	5,196,751	15,386.9
2527	6,569,736	16,600.4
2528	7,088,284	14,966.6
2529	6,287,124	18,674.0

เมื่อพิจารณาจากตารางดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่ามันสำปะหลัง เป็นพืชที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติโดยตรง กล่าวคือ หากมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทยมีมาก ก็จะทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นด้วย หากปีใดมูลค่าการส่งออกลดลง รายได้ประชาชาติก็จะลดลงตามไปด้วย ยิ่งในภาวะที่ประเทศประสบกับปัญหาการขาดดุลทางการค้าและรัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งพัฒนาและสนับสนุนการส่งออก² โดยมุ่งขยายการส่งออกด้วยวิธีการขยาย

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไชนาเต็คโปรดักชั่น, 2530), หน้า 241-249.

สินค้าส่งออกทุกรูปแบบ มุ่งขยายตลาดการส่งออก สินค้าใดที่ส่งออกได้แล้วให้พยายามขยายตลาดเพิ่มขึ้น ส่วนสินค้าที่ยังไม่เคยส่งออกก็พยายามหาตลาดส่งออก เช่น ผลไม้ พืชผัก โดยรัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการขยายตลาดต่างประเทศ และตัดภาระผู้ส่งออกเพื่อให้การส่งออกดำเนินไปได้ อย่างคล่องตัว ทั้งนี้จุดประสงค์หลักประการหนึ่ง ก็เพื่อที่จะยกระดับรายได้ของเกษตรกร ผลิตภัณฑืมันสำปะหลังซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญชนิดหนึ่งของไทยจึงมีความสำคัญ และได้รับความสนใจจากรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอันมาก เมื่อผลิตภัณฑืมันสำปะหลังของไทยถูกจำกัดปริมาณการนำเข้าจากประเทศผู้นำเข้ารายใหญ่ ซึ่งได้แก่กลุ่มประเทศในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (ผลิตภัณฑืมันสำปะหลังของไทยราว 90% ส่งไปยังกลุ่มประเทศในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป) นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑืมันสำปะหลังไปยังตลาด EEC จึงยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น เพราะเมื่อถูกกำหนดปริมาณการนำเข้าจากประเทศผู้นำเข้าแล้ว การส่งออกจากไทยจึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางและนโยบายที่เหมาะสม เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชาติและประชาชนมากที่สุด

ในด้านของประชาชนหรือเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑืมันสำปะหลัง จะส่งผลกระทบต่อรายได้ที่แท้จริง (Real Income) ของเกษตรกร เพราะการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑืมันสำปะหลัง จะเป็นเครื่องชี้ถึงราคาการส่งออกผลิตภัณฑืมันสำปะหลัง ซึ่งราคาดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดราคาหัวมันสดภายในประเทศ^๑ และจะส่งผลกระทบต่อรายได้ที่แท้จริง (Real Income) ของเกษตรกรและรายได้ประชาชาติต่อหัวอีกทางหนึ่งด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑืมันสำปะหลัง จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวไร่มันและผู้

^๑ ราคาหัวมันสดในประเทศ จะถูกกำหนดโดยราคาจากการส่งออก โดยผู้ส่งออกจะนำราคาการส่งออกผลิตภัณฑืมันสำปะหลังที่ตนได้รับ หักด้วยค่าใช้จ่ายและกำไรของผู้ส่งออกแล้ว กำหนดราคารับซื้อจากโรงงานมันเม็ด โรงงานมันเม็ดจะนำราคาดังกล่าวมาหักด้วยค่าใช้จ่ายและกำไรของโรงงานแล้วจึงนำมากำหนดเป็นราคาที่จะรับซื้อจากลานตากมัน (มันเส้น) โดยทางลานตากมัน จะนำราคาดังกล่าวหักด้วยค่าใช้จ่ายและกำไรมากำหนดเป็นราคาที่จะรับซื้อหัวมันสดจากชาวไร่อีกที

เกี่ยวข้องกับประมาณ 8 ล้านคน⁴ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ด้านสังคม มันสำปะหลัง เป็นพืชที่เกี่ยวข้องกับคนเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตถึงขั้นตอนการส่งออกกว่า 600,000 ครอบครัว หรือประมาณ 8 ล้านคน โดยผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังจะส่งผลกระทบต่อรายได้ และฐานะความเป็นอยู่ของคนเหล่านี้ดังได้กล่าวมาแล้ว กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังนั้นอาจแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกันคือ

2.1 กลุ่มผู้ผลิตหรือเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งจะมีจำนวนมากและมีฐานะยากจน มีรายได้จากการขายหัวมันสดเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ราคาหัวมันสดซึ่งถูกกำหนดจากราคาผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังที่ส่งออกจึงส่งผลกระทบต่อรายได้ และฐานะความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนี้โดยตรง ดังนั้น การกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ซึ่งเป็นตัวชี้ว่าราคาผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังส่งออกจะเป็นเท่าใด⁵ จึงมีความสำคัญและมีผลต่อคนกลุ่มนี้มาก

2.2 กลุ่มผู้ให้บริการทางการตลาด ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตั้งแต่การขนส่งและซื้อหัวมันสดจากเกษตรกรชาวไร่ จนกระทั่งถึงกระบวนการแปรรูปการขนส่งและขนถ่ายผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ ลานตากมัน โรงงานมันอัดเม็ด ผู้ประกอบการขนส่ง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบมาตรฐานสินค้าและกระบวนการทางการเงินให้แก่ธนาคารพาณิชย์ที่เข้ามาให้บริการทางการเงิน คนกลุ่มนี้จะมีอัตราค่าบริการที่ตายตัว ไม่ว่าจะราคาของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังจะสูงหรือต่ำเพียงไร จะไม่ส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มนี้นัก แต่ตรงกันข้าม

⁴ อัญญา จิรเมธาธร, "การค้ามันสำปะหลังของไทย," วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์ : 14.

⁵ การกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC จะเป็นเครื่องบอกได้ว่า ราคาผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังส่งออกจะเป็นเท่าใด กล่าวคือ หากมีการจัดสรรโควตาการส่งออกมาในช่วงที่ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังใน EEC ราคาสูงก็จะทำให้ราคาผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังส่งออกสูงตามไปด้วย อันจะส่งผลถึงราคาหัวมันสดในประเทศซึ่งจะมีราคาสูงตามไปด้วย

ปริมาณการส่งออกจะมีผลต่อรายได้จากการดำเนินงานของคนกลุ่มนี้ กล่าวคือ หากมีปริมาณมาก รายได้ของคนกลุ่มนี้ก็จะมีมากขึ้น

2.3 กลุ่มผู้ส่งออก ได้แก่ ผู้ดำเนินธุรกิจส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังต่างประเทศ โดยเฉพาะผู้ส่งออกไปยัง EEC ซึ่งผู้ส่งออกเหล่านี้จะมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือสมาคมการค้า เพื่อเป็นตัวแทนในการดำเนินการต่อเรื่องต่างๆ นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ของรัฐบาลจะมีผลโดยตรงต่อคนกลุ่มนี้ เพราะนโยบายดังกล่าวจะเป็นเครื่องชี้ว่าใคร หรือผู้ส่งออกกลุ่มใด รายใด จะได้รับประโยชน์จากการส่งออกเท่าไร และจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่างๆ เท่าไร ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นับหมื่นล้านบาทตั้งที่เราได้เห็นหรือได้ยินข่าวเสมอว่า การจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังในแต่ละงวด มีบางกลุ่มได้รับผลประโยชน์มากกว่ากลุ่มอื่น⁶ นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC จึงมีความสำคัญต่อคนกลุ่มนี้มาก ซึ่งกลุ่มผู้ส่งออกจะประกอบด้วยผู้ส่งออก 3 ระดับคือ ผู้ส่งออกขนาดใหญ่, ผู้ส่งออกขนาดกลาง และผู้ส่งออกขนาดเล็ก

2.4 กลุ่มผู้บริโภค ได้แก่ กลุ่มผู้นำเข้าผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทย ซึ่งในที่นี้ EEC เป็นผู้นำเข้าผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังรายใหญ่ของไทย นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทยจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้บริโภคทั้งในแง่ของราคาและปริมาณ เพราะหากไทยจัดสรรการส่งออกในช่วงที่มันสำปะหลังมีราคาสูง จะทำให้ผู้นำเข้าต้องซื้อผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังในราคาที่สูงตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม หากการจัดสรรโควตาการส่งออกของไทยมีมากในช่วงที่ราคาผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังใน EEC ตกต่ำ ผู้บริโภคซึ่งส่วนมากเป็นโรงงานอาหารสัตว์ ก็จะได้รับประโยชน์มากขึ้นด้วย นอกจากนี้ ในแง่ของปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทยแต่ละงวด ก็จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้นำเข้าว่าจะมีผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังเพียงพอที่จะใช้หรือไม่ ดังนั้น นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทยไปยัง EEC จึงมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคใน EEC หลายประการ

⁶ โสภิต ทองปาน , นโยบายส่งออกสินค้าเกษตรกรรมของไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจ้าพระยาการพิมพ์, 2528) , หน้า 40. และ ไทยรัฐ (3 และ 5 มิถุนายน 2529) : 9.

2.5 กลุ่มนักการเมืองผู้รับผิดชอบ ในการกำหนดนโยบายหรือดำเนินนโยบาย ใดๆ ก็ตาม จะต้องมึนักการเมืองและข้าราชการการเมืองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบ ซึ่งได้แก่ คณะรัฐบาลและรัฐมนตรี ตลอดจนถึงพรรคการเมืองที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งในกรณีของการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC นักการเมืองที่เข้ามามีบทบาทโดยตรงก็ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เพราะจะมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายโดยตรง นักการเมืองจะประนีประนอมความต้องการของ 4 กลุ่มแรก และกลุ่มนักการเมืองจะคำนึงถึงฐานะทางการเมืองของคนในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC จึงมีความสำคัญและส่งผลต่อสถานภาพของนักการเมืองมาก

จะเห็นว่านโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มหลายฝ่าย และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นับหมื่นล้านบาทรวมถึงคนอีกจำนวนมาก

3. ด้านการเมือง นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ยังมีส่วนกระทบถึงทางการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาลได้ กล่าวคือหากการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไม่เหมาะสม เช่น มีการส่งออกในช่วงราคามันสำปะหลังใน EEC ตกต่ำ จะทำให้ราคาหัวมันสดในประเทศตกต่ำตามไปด้วย และผลของนโยบายอาจก่อให้เกิดความไม่คล่องตัวในการค้าขาย จนทำให้รัฐต้องยกเลิกนโยบายการจำกัดโควตาการส่งออกในช่วงนั้น ⁷

จากการที่มันสำปะหลังเป็นพืชที่มีความสำคัญ และส่งผลกระทบต่อคนหลายกลุ่มหลายฝ่าย ตั้งแต่ผู้ผลิตจนกระทั่งถึงผู้ส่งออก นักการเมืองและประชาชนตลอดจนถึงผลประโยชน์นับหมื่นล้านบาท เมื่อถูกจำกัดปริมาณการนำเข้าจากประเทศผู้นำเข้ารายใหญ่ จนทำให้รัฐบาลต้องเข้ามาควบคุมและดำเนินการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC เพื่อให้เป็นไปตาม

⁷ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และอัมมาร์ สยามวาลา, เอกสารหมายเลข 1 "การตลาดและนโยบายทางการเกษตร," เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องมันสำปะหลัง : ผลที่เกิดขึ้นหากไทยบอกเลิกสัญญาจำกัดตนเองกับ EEC เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 20 พฤศจิกายน 2528 หน้า 6 (อัดสำเนา).

ข้อตกลงที่ทั้ง 2 ฝ่าย (คือฝ่ายไทยและ EEC) ได้ลงนามกันไว้ จึงทำให้นโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของรัฐบาลไปยัง EEC มีความสำคัญมาก ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาถึงผู้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC และพิจารณาว่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายอย่างไร โดยจะทำการศึกษากำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2530 ซึ่งเป็นจุดเริ่มที่ประเทศไทยถูกจำกัดโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อที่จะทราบถึงนโยบายของรัฐบาลในการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC
2. เพื่อที่จะทราบถึงขั้นตอน และวิธีการในการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC
3. เพื่อที่จะทราบถึงผู้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC
4. เพื่อที่จะทราบว่าผู้ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายดังกล่าวอย่างไร
5. เพื่อที่จะทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC

ขอบเขตในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2530 สาเหตุที่เริ่มทำการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ก็เพราะประเทศไทยได้เริ่มมีนโยบายที่จะจำกัดโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 โดยมีการลงนามในร่างข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ เกี่ยวกับการผลิต การตลาดและการค้ามันสำปะหลังระหว่างไทยกับประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ซึ่งความตกลงดังกล่าวมีสาระสำคัญที่จะจำกัดปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์มัน

สำปะหลังจากไทยไปยัง EEC รัฐบาลจึงได้มีนโยบายและเข้ามาดำเนินการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC นับตั้งแต่นั้นมา

กรอบทฤษฎีและแนวความคิดในการศึกษา

ในการกำหนดนโยบายของรัฐนั้น ไม่ว่าจะ เป็นนโยบายในเรื่องใดก็ตามย่อมจะก่อให้เกิดการได้ประโยชน์และการเสียประโยชน์แก่กลุ่มหรือฝ่ายต่างๆ ในกรณีของนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากมันสำปะหลังต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนถึง 5 กลุ่ม และผลประโยชน์จำนวนมากมายังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC จึงทำให้กลุ่มบุคคลต่างๆ เหล่านี้พยายามที่จะเข้ามามีบทบาท หรืออิทธิพลในการผลักดันให้นโยบายเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนมากที่สุด แม้ว่าจะมีหลายกลุ่ม เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือพยายามผลักดันนโยบายก็ตาม นโยบายที่ออกมา ก็จะมีได้ เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทั้งหมด แต่กลับเป็นไปตามความต้องการ หรือความคิดของคนเพียงกลุ่มเดียวที่จะมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งคนกลุ่มนี้ก็ให้แก่ผู้นำ ผู้นำจะประกอบด้วยบุคคลจากฝ่ายต่างๆ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้มีความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และอาจมีความต้องการที่แตกต่างกันใน เรื่องของนโยบาย ดังนั้น การกำหนดนโยบายของรัฐ จึงเป็นผลจากการเจรจาต่อรองและประนีประนอมความต้องการของผู้นำเหล่านี้ ผู้นำเหล่านี้จะแตกต่างจากคนทั่วไป คือผู้นำจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี ผู้นำจะมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายสาธารณะมากกว่าคนทั่วไป กล่าวคือนโยบายสาธารณะ จะสะท้อนแนวความคิดของผู้นำมากกว่าที่จะเป็นไปตามความต้องการของคนทั่วไป ผู้นำจะมีอิทธิพลต่อคนทั่วไปมากกว่าคนทั่วไปจะมีอิทธิพลต่อผู้นำ^๘ ดังนั้น การที่จะพิจารณาว่าใครเป็นผู้นำสามารถพิจารณาได้จากปัจจัยดังต่อไปนี้คือ^๙

^๘ Thomas R. Dye, Understanding Public Policy, 3rd ed. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, Inc., 1978), p.25.

^๙ ประญา เวสารัชช, "การศึกษาผู้นำทางการเมืองและเทคนิคบางประการในการบ่งชี้ตัวผู้นำ," รัฐศาสตร์สาร 2 (พฤศจิกายน 2525) : 1 - 24.

1. ตำแหน่งทางการ โดยพิจารณาว่าผู้ที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการคือ ผู้นำ ซึ่งตำแหน่งที่จะพิจารณาได้แก่ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองประเทศ¹⁰ เช่น ตำแหน่งในคณะรัฐบาล รัฐมนตรี ในกรณีของนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังตำแหน่งทางการก็น่าจะได้แก่ กลุ่มนักการเมืองที่มีตำแหน่งในคณะรัฐบาลและกลุ่มผู้ที่ทำหน้าที่ให้บริการทางการตลาดบางกลุ่ม เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ข้าราชการประจำระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งการที่ข้าราชการประจำเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายก็เพราะข้าราชการประจำมีความต่อเนื่องในการทำงาน มีข่าวสารข้อมูลในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี ทำให้ข้าราชการการเมือง จะต้องพึ่งพาข้าราชการประจำและข้าราชการประจำก็จะรู้ว่าเวลาใด ควรมีนโยบายใดออกมา นอกจากนี้การที่ข้าราชการประจำเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย ก็เพราะเรื่องกำหนดนโยบาย เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ ข้าราชการประจำจะถนัดกรองและวิเคราะห์ทาง เลือก เพื่อนำเสนอข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำจึง เป็นผู้นำอีกพวกหนึ่งที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายใดๆ ของรัฐ¹¹ ซึ่งในกรณีของการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังนั้น ข้าราชการประจำกระทรวงพาณิชย์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและให้คำปรึกษาแนะนำในฐานะ เป็นผู้เชี่ยวชาญแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ดังนั้น ทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และข้าราชการประจำระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ จึง เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายกลุ่มหนึ่ง

2. ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ผู้ที่มีฐานะทางสังคมและ เศรษฐกิจดีจะเป็นผู้นำและเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของรัฐได้ ซึ่งในกรณีนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ผู้ส่งออกกลุ่มต่างๆ ทั้งผู้ส่งออกขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก นับ

¹⁰ กุลธ ธนาพงศธร, "ผู้นำกับการกำหนดนโยบาย," รัฐศาสตร์สาร 2 (พฤศจิกายน 2525) : 25-29.

¹¹ อาทิตย์ อุไรรัตน์, "บทบาทของข้าราชการประจำในการกำหนดนโยบาย," ใน นโยบายของรัฐ : อะไร ทำไม และอย่างไร, กุลธ ธนาพงศธร, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 327-344.

ได้ว่า เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของรัฐได้ ซึ่งผู้ส่งออกจะมีการรวมตัวกันในรูปแบบของ สมาคมการค้าและสภาหอการค้า ซึ่งจะจัดตั้งขึ้นมา เพื่อเสนอข้อ เกรียงไกรของ กลุ่มตนต่อรัฐบาล และอาจให้คำปรึกษาแก่รัฐ โดยเข้าร่วมกับระบบราชการ¹² และมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ของรัฐด้วย โดยเฉพาะผู้ส่งออกขนาดใหญ่ นอกจากผู้ส่งออกแล้ว กลุ่มผู้ทำหน้าที่ในการให้บริการ ทางการตลาด เช่น โรงงานแปรรูป และผู้ประกอบการขนส่ง และกลุ่มผู้บริโภคร ก็จะเป็นผู้ที่มี บทบาทในการกำหนดนโยบายของรัฐด้วยเช่นกัน แต่กลุ่มผู้ทำหน้าที่ให้บริการทางการตลาดจะมี อิทธิพลในการกำหนดนโยบายไม่มากนัก โดยเฉพาะโรงงานแปรรูปและผู้ประกอบการขนส่ง

3. ชื่อเสียงของบุคคลในสังคม ผู้นำที่จะมีส่วนในการกำหนดนโยบายอาจพิจารณาได้ จากผู้นำที่มีชื่อเสียงในวงสังคมและ เป็นที่ยอมรับกันในด้านนั้นๆ ซึ่งอาจมีอิทธิพลในการกำหนด นโยบายของรัฐได้ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว กลุ่มชาวไร่หรือกลุ่มเกษตรกรที่มีการรวมตัวกันและมี อำนาจในการต่อรอง ก็จะเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของรัฐอีกกลุ่มหนึ่งด้วย จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะมากกว่า คนทั่วไป ซึ่งผู้นำจะได้แก่คนกลุ่มต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้จึงศึกษาถึงอิทธิพล ของผู้นำ ซึ่งได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ข้าราชการประจำระดับสูงในกระทรวง พาณิชย์ ผู้ส่งออก ผู้ทำการแปรรูป ผู้ขนส่ง ตลอดจนถึงเกษตรกรชาวไร่มันในการกำหนดนโยบาย การจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC โดยจะพิจารณาถึงขั้นตอนวิธีการ ตลอดจนอิทธิพลของผู้นำ เหล่านี้ในการกำหนดนโยบาย

สมมติฐานในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีสมมติฐานคือ

การกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC นั้น เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ทำให้ฝ่ายต่างๆ พยายามเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย

¹² มนตรี เจนวิทย์การ, "กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทย : ข้อคิด บางประการในแง่กฎหมาย นโยบายสาธารณะและกระบวนการทางการเมือง," ใน นโยบายของ รัฐ : อะไร ทำไม และอย่างไร, กุลธณ ธนาพงศธร, บรรณาธิการ หน้า 280-326.

ดังกล่าว แต่ในที่สุดแล้วนโยบายก็จะถูกกำหนดโดยกลุ่มผู้นำ หรือเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มผู้นำมากกว่า ซึ่งกลุ่มผู้นำก็จะประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ข้าราชการประจำระดับสูงในกระทรวงพาณิชย์ ผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังรายใหญ่ ซึ่งกลุ่มผู้นำเหล่านี้จะมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายแตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์แล้วแต่กรณี กล่าวคือ ในบางกรณีผู้นำคนหนึ่งจะมีอำนาจ หรืออิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังมากกว่าผู้นำคนอื่น ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มอิทธิพลที่สนับสนุนผู้นำ ความสามารถในการประนีประนอมและจัดสรรผลประโยชน์ของผู้นำให้ฝ่ายต่างๆ พอใจ และข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของผู้นำ

นิยามศัพท์

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นิยามศัพท์ไว้ดังต่อไปนี้คือ

1. ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ยึดตามประกาศของกระทรวงพาณิชย์ โดยผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังจะหมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากการแปรสภาพหัวมันสำปะหลัง ไม่ว่าจะมียุโรปหรือเป็นชิ้น แผ่น ก้อน แท่ง เม็ด หรือลักษณะอื่นใด แต่ไม่หมายความถึงแป้งมันสำปะหลังและกากมันสำปะหลัง
2. ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังอัดเม็ดแข็ง หมายถึงผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังชนิดอัดเม็ดแข็ง ไม่แตกง่าย
3. สต็อก หมายถึงสต็อกของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังที่กรมการค้าต่างประเทศได้กำหนดให้ผู้ส่งออกมีไว้
4. โควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง หมายถึง ปริมาณผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังที่รัฐจัดสรรให้แก่ผู้ส่งออกส่งไปยังตลาดประชาคม เศรษฐกิจยุโรปแต่ละงวด
5. ผู้ส่งออก หมายถึงผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ส่งผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังออกไปนอกราชอาณาจักร ซึ่งผู้ส่งออกเหล่านี้อาจมีการรวมกลุ่มกัน เป็นกลุ่มผู้ส่งออกด้วยก็ได้
6. ผู้นำ หมายถึงผู้ที่มีคุณสมบัติต่างจากคนอื่น ซึ่งได้แก่ผู้มีอำนาจทางเมือง การปกครองและ เศรษฐกิจ และมีฐานะทางสังคมและ เศรษฐกิจสูงกว่าคนทั่วไป ผู้นำจะมีอิทธิพล บารมี หรือเกียรติที่ผู้อื่นยอมรับและมีตำแหน่งสูงในหน้าที่การงานที่เขารับผิดชอบ มีความมั่งคั่ง เกียรติยศชื่อเสียงอาจเป็นคนที่สูงในวงราชการ วงการธุรกิจและวงการการเมือง ในการศึกษา

ครั้งนี้ ผู้นำได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ข้าราชการประจำระดับสูงในกระทรวงพาณิชย์ เช่น ปลัดกระทรวงพาณิชย์ อธิบดีกรมการค้าต่างประเทศ เป็นต้น

7. ตลาดประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community EEC) หมายถึงกลุ่มประเทศในยุโรปที่มีการรวมตัวกัน เพื่อร่วมมือกันกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ และใช้นโยบายร่วมกันทางการค้าและใช้สินค้าภายในกลุ่มประเทศมีการถ่ายเทอย่างเสรี ซึ่งต่อมาในปี 2520 เรียกชื่อเพียงประชาคมยุโรป และในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะใช้ทั้งคำว่าประชาคมยุโรป ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป และ EEC ซึ่งจะมีความหมายเดียวกัน

วิธีการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจะกระทำโดยใช้ 2 วิธีคือ

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) จะเป็นการศึกษาโดยศึกษาข้อมูลจากหนังสือ บทความ เอกสารของทางราชการ เช่น ระเบียบและประกาศต่างๆ บทความจากวารสาร หนังสือพิมพ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยมุ่งที่จะพิจารณาในเรื่องที่เกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนในการดำเนินการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังตลาดประชาคมเศรษฐกิจยุโรป การเข้ามามีส่วนในการผลักดันนโยบายของกลุ่มต่างๆ ที่มีการนำเสนอออกมา

2. การศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม (Field Research) เป็นการศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล โดยจะทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ทั้งของส่วนราชการและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC โดยมุ่งจะสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบสต็อกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของบริษัทต่างๆ ทั้งในด้านของขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินการ ตั้งแต่ขั้นตอนการตรวจสอบสต็อกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง การเสนอเรื่องการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ในแต่ละงวด และผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ตลอดจนวิธีการที่กลุ่มและฝ่ายต่างๆ เข้าไปมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายดังกล่าว และนอกจากนี้ยังจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ส่งออกที่อาจจะได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การสัมภาษณ์ซึ่งมุ่งที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการในการปฏิบัติ และดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังตลาด EEC การตรวจสอบสต็อกผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังในแต่ละงวด รวมไปถึงวิธีการที่กลุ่มผู้ที่มีอิทธิพลและกลุ่มต่างๆ ใช้และเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายดังกล่าว ซึ่งกลุ่มบุคคลที่จะสัมภาษณ์ก็ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่ทำการตรวจสอบสต็อกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ผู้ส่งออก ผู้ทำการแปรรูปมันสำปะหลัง ได้แก่ เจ้าของลานตากมันและโรงงานมันอัดเม็ด ข้าราชการที่มีหน้าที่ในการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ตั้งแต่ขั้นตอนการตรวจสอบสต็อกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังจนถึงขั้นตอนการจัดสรรโควตาการส่งออก โดยเฉพาะข้าราชการที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC โดยตรง และกลุ่มผู้ส่งออกซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์คือ

1. ช่วยให้ทราบถึงผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC
2. ช่วยให้ทราบถึงอิทธิพลของกลุ่มและฝ่ายต่างๆ ที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC และวิธีการที่กลุ่มต่างๆ เข้าไปมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย
3. ช่วยให้ทราบถึงขั้นตอนและวิธีการในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ในแต่ละงวด
4. ช่วยให้ทราบถึงกลไก และองค์การที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC
5. ผลการศึกษาวิจัยอาจจะช่วยเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนมากในอนาคต
6. ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยัง EEC ต่อไป

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้แบ่งการศึกษาวิจัยและนำเสนอผลการศึกษาวิจัยออกเป็นบทๆ เพื่อความสะดวกแก่การศึกษาและการพิจารณาทำความเข้าใจโดยจะแบ่งออกเป็น 5 บท คือ

- บทที่ 1 บทนำ ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา หลักวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขต วัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษา วิธีการในการศึกษา รวมทั้งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา
- บทที่ 2 ประวัติความเป็นมาของนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการค้าผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทยโดยสังเขป และความเป็นมาของนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังของไทยไปยังตลาดประชาคม เศรษฐกิจยุโรป
- บทที่ 3 วิธีการในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ในบทนี้จะศึกษาถึงนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังตลาดประชาคม เศรษฐกิจยุโรปว่ามีนโยบาย และขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร ตั้งแต่การเริ่มแจ้งปริมาณสต็อกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง การตรวจสอบสต็อก จนกระทั่งถึงการจัดสรรโควตาการส่งออก
- บทที่ 4 การจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังประชาคมยุโรปช่วงก่อนการลงนามในข้อตกลงจำกัดตนเอง ปี พ.ศ. 2525 ในบทนี้จะพิจารณาถึงผู้มีอิทธิพล และปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้ประเทศไทยต้องลงนามในข้อตกลงจำกัดตนเองในการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ไปยังประชาคมยุโรป รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการที่ประเทศไทยยอมลงนามในข้อตกลงจำกัดตนเอง และปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงระหว่างการเจรจาลงนาม
- บทที่ 5 การจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังประชาคมยุโรป ปี พ.ศ. 2526 ในบทนี้จะพิจารณาถึงผู้มีอิทธิพล ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ไปยังประชาคมยุโรป ปี พ.ศ. 2526 ตลอดจนผลและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายดังกล่าว

- บทที่ 6 การจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไปยังประชาคมยุโรป ปี พ.ศ. 2527-2530 ในบทนี้จะพิจารณาถึงผู้มีอิทธิพล บัณฑิตที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ไปยังประชาคมยุโรป ปี พ.ศ. 2527-2530 ผลและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายการจัดสรรโควตาการส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง โดยใช้ระบบสต็อกเป็นพื้นฐาน
- บทที่ 7 กรณีศึกษาการต่อสัญญาจำกัดตนเอง ปี พ.ศ. 2528 ในบทนี้เป็นการศึกษาถึงกรณีการต่อสัญญาจำกัดตนเองที่ประเทศไทยทำไว้กับประชาคมยุโรป โดยจะศึกษาถึงผู้มีอิทธิพล บัณฑิตที่มีอิทธิพลในการต่อสัญญาจำกัดตนเองกับประชาคมยุโรป ตลอดจนผลประโยชน์เสียและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการต่อสัญญาจำกัดตนเอง
- บทที่ 8 สรุปผลการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย